

A gyermekkeresztség megengedettségi feltételei: a szülők erkölcsi életének kérdése

BAKÓ LÁSZLÓ

Pontificia Università Gregoriana – Facoltà di Diritto Canonico, Roma (IT)
bakolaszlo@icloud.com

Title: *Conditions for Liceity of Infant Baptism: the Question of the Moral Life of the Parents*

Abstract: *The present paper discusses the conditions for liceity of infant baptism in the case of parents whose moral life has deviated from the moral norms of the Church. We examine the situation of parents living together, divorced and (re)married only in a civil marriage and some other „irregular” difficult cases, such as people living in non-heterosexual partnerships and/or those from the LGBT community. This article focuses primarily on updating the Church’s legislation in this regard, analysing and evaluating it in the light of the difficult situations of the families today. In doing so, I endeavour to interpret the requirements for the liceity contained in the §1 of can. 868 of the 1983 Code of Canon Law (CIC/1983) in such a way that they can be applied to the irregular situations of families in today’s society. At the end of the study, I conclude with a recommendation: with a differentiated baptismal practice*

the priests could adequately distinguish between situations, evaluating each case individually.

Keywords: *sacraments; sacramental law; baptism; infant baptism; liceity; divorced; (re)married and irregular parents.*

1. Bevezető

Jelen tanulmányban a gyermekkeresztség megengedettségi feltételeivel foglalkozunk. A tanulmány abban az esetben tárgyalja a megengedettségi feltételeket, amikor olyan szülők kérik a keresztséget gyermekeik számára, akik erkölcsi élete eltávolodott az Egyház morális normáitól. Az eltávolodás jelentheti az együtt élő, elvált és csak polgári házassági kötelékben (újra)házasodott szülők állapotát, valamint azoknak a szülőknek/pároknak is a különböző helyzeteket, melyeket egyházi berkekben legtöbbször csak „rendellenesnek”, illetve „szabálytalannak” (*irregularis*) szoktunk minősíteni.

A tanulmány egyik kiindulópontja az 1983-as Egyházi Törvénykönyv (CIC/1983) 868. kán. 1. §-a, mely a gyermekkeresztség megengedettségi feltételeivel foglalkozik; a másik kiindulópont pedig a Hittani Kongregáció (SCDF) által 1980-ban kiadott *Pastoralis actio* című instrukció, mely elismerte, hogy a gyermekkeresztséggel kapcsolatos fő probléma abban áll, hogy sok keresztény, akit csecsemőként kereszteltek meg, felnőttként elhagyja a hitét.¹ Az instrukció hangsúlyozza

¹ Vö. SCDF: *Pastoralis actio*, 1–2; DALY: *Canonical Requirements on the Part of Parents*, 151; INSERRA: *Ha ancora un senso il battesimo dei bambini?*, 7–155; BUA: *Battesimo e Confermazione*, 438.

a megújult lelkipásztori erőfeszítések szükségességét is,² és két alapelvet jelöl meg a megvalósításához: a keresztség szükségességét és a garanciák fontosságát a megkereszteltek hitben való nevelésére.³ A tanulmányban tehát azt kívánom megvizsgálni, hogy ez a két alapelv hogyan alkalmazható a keresztséget kérő szülők/párok fent említett helyzeteiben. Továbbá arra a kérdésre is megpróbálok választ adni, hogy ezekben a helyzetekben el kell-e halasztani, illetve meg kell-e tagadni a keresztséget vagy sem.

Napjainkban a családok helyzetét nem könnyű megítélni és kategorizálni. Kérhetik a keresztséget olyan szülők, akik valamikor megkeresztelkedtek, viszont nem élnek olyan keresztény életet, amely garantálni tudná a gyermek hitben való nevelését; és olyan „szabálytalannak” kikiáltott szülők is kérhetik a keresztséget, akiknél a látszat ellenére megvalósulhat a gyermek katolikus nevelése.⁴

² Vö. SCDF: *Pastoralis actio*, 27. Lásd még: Jacobs: *Le baptême des petits enfants*, 237–268.

³ Vö. SCDF: *Pastoralis actio*, 28.

⁴ Vö. CASPANI: *Per primi i bambini?*, 118–120, 151–160; CASPANI: *Rinascere dall'acqua e dallo spirito*, 242; READ: *Unauthorised Baptism*, 54–58; LINAO: *The Deferral of Baptism*, 279–288; O'CONNEL: *Baptizing the Children of Lapsed Catholics*, 539–542; REDMOND: *Infant Baptism*, 79–89; INIESTA: *Pastoral del bautismo*, 105–109; MAMBRILLA: *El bautismo en un medio no-practicante*, 289–326; LAURENTIN: *Attitudes et tendances pastorales*, 480–96; LECUYER: *L'Enfant est baptisé*, 21–37; SARTOR: *Il battesimo dei bambini*, 1–17; HOUSSIAU: *Le baptême*, 3–135; JACOBS: *Le baptême des petits enfants*, 349–432.

2. Együtt élő, elvált és csak polgári házasságban (újra)házasodott szülők

Az olyan szülők helyzetét, akik egyházi házasság nélkül együtt élnek (polgári kötelékkel vagy anélkül), vagy akik elváltak és csak polgári házasságot kötöttek, általában „szabálytalannak” szoktuk nevezni.⁵

Először is különbséget kell tennünk a házasságon kívüli kapcsolatban élő szülők és a már elvált, de csak polgári házasságot kötött szülők között. Azok a szülők, akik csak együtt élnek, és még nem döntöttek arról, hogy összeházasodnak-e vagy sem, olyan evangelizációs lelkipásztori lehetőséget rejtenek magukban, ahol a lelkipásztor megmutathatja nekik az ellentmondást a keresztség kérése és a saját helyzetük között, amelyben a házastársi szeretetet (még) nem a saját keresztségüknek megfelelő módon élik meg.⁶

A Katolikus Egyház Katekizmusa, Szent II. János Pál pápa tanításával összhangban⁷ meglehetősen negatív, de ugyanakkor reális képet ad a párok manapság divatos *szabad együttélése*ről, az úgy nevezett szabad szerelemről:

Szabad szerelemről akkor beszélünk, amikor egy férfi és egy nő nem hajlandó jogi és nyilvános formát adni kapcsolatuknak, amely a szexuális intimitást is magába foglalja. Az elnevezés megtévesztő: mi értelme lehet egy olyan szerelemnek, melyben a személyek nem kötelezik el magukat, és ezzel a másikba, önmagukba vagy a jövőbe vetett bizalom hiányát nyilvánítják ki? A kifejezést különböző állapotokra is használják: ágyasság (lat. *concupinatus*),

⁵ Vö. PADOIN: *Battezzati in un solo spirito*, 182; JAKUBIAK: *The Founded Hope*, 499–500; CELEGHIN: *Considerazioni*, 76–102.

⁶ Vö. PADOIN: *Battezzati in un solo spirito*, 182.

⁷ Vö. II. JÁNOS PÁL PÁPA: *Familiaris consortio*, 181–182.

a házasság mint ilyen elutasítása a hosszú időre való elkötelezettség képtelensége. Mindezek a helyzetek sértik a házasság méltóságát; lerombolják a család eszméjét; gyöngítik a hűség iránti érzéket. Ellentétesek az erkölcsi törvénnyel: a szexuális aktus kizárólagos helye a házasság; ezen kívül mindig súlyos bűn és kizár a szentáldozás közösségéből. (KEK 2390)

A Katekizmus pontosan arról beszél, hogy a szexuális intimittással járó köteléknek nem szabad jogi és nyilvános formát adni. A *szabad szerelem* kifejezés különböző helyzeteket foglal magában: ágyasság, a házasság mint olyan elutasítása, a hosszú távú elköteleződésre való képtelenség. A Katekizmus szerint mindezek a helyzetek a házasság méltósága ellen való vétségnek minősülnek, és ellentétesek az erkölcsi törvénnyel.

A Katekizmusban használt kemény szavak ellenére sokan egyetértenek abban, hogy a jelenlegi társadalmi környezetben a szülők szabálytalan helyzete önmagában nem elégséges jele a hit súlyos hiányának.⁸ Ferenc pápa, aki az *Amoris laetitia*-ban nemcsak az ideális család helyzetét, hanem a mai családok valóságát és kihívásait is bemutatja,⁹ hangsúlyozza, hogy a szü-

⁸ Vö. CASPANI: *Per primi i bambini?*, 169–170; PADOIN: *Battezzati in un solo spirito*, 182; DALY: *Canonical Requirements of Parents*, 429–434.

⁹ Vö. FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 32–57, különösképpen a 78. pont: „Krisztus tekintete – akinek fénye megvilágosít minden embert (vö. Jn 1,9; Gaudium et spes, 22) – inspirálja az Egyház lelkipásztori gondoskodását azon hívók felé, akik egyszerűen együtt élnek, vagy csak polgári házasságot kötöttek, vagy újránházasodott elváltak. Az isteni pedagógia perspektívájában az Egyház szeretettel fordul azokhoz, akik tökéletlen módon vesznek részt életében: velük együtt kéri a megtérés kegyelmét, bátorítja őket, hogy tegyék a jót, szeretettel viseljék egymás gondját, és álljanak annak a közösségnek a szolgálatába, amelyben élnek és dolgoznak. (...) Amikor egy kapcsolat nyilvános kötelék által jelentős stabilitásra tesz szert – és emellett a feleket mély szeretet köti össze, felelősséget éreznek gyermekeik iránt, és van képességük a megpróbáltatásokon való felülemelkedésre –, akkor alkalmasnak tekinthető arra, hogy – ahol ez lehetséges – kísérést kapjon a házasság szentsége felé.”

lők mellett a keresztény közösségek is arra hivatottak, hogy támogatást nyújtsanak a gyermekek nevelésében.¹⁰ Ferenc pápa felidézi a *Pastoralis actio* két pontját,¹¹ és aktuális kontextusba helyezi őket: éppen a legnehezebb helyzetekben van nagy szükség mind a keresztszülők, mind a plébániai közösség segítségére.¹²

Az *Amoris laetitia* 8. fejezetében, amelynek címe: *A törékenység kísérése, megkülönböztetése és integrálása*, Ferenc pápa meghívást intéz mindazokhoz, akik „irreguláris” életet élnek, hogy vegyenek részt az egyház életében, mert „Isten kegyelme az ő életükben is működik, megadva nekik a bátorságot a jó megtételére, az egymással való szeretetteljes törődésre és hogy szolgálatára legyenek a közösségnek, amelyben élnek és dolgoznak”.¹³ A pápa arra is felkéri a lelkipásztorokat, hogy ezekben a helyzetekben értékeljék a szeretet azon jeleit, amelyek valamilyen módon Isten szeretetét tükrözik, és igyekezzenek azokat az evangélium fényében a házasság és a család teljessége felé vezető út lehetőségévé alakítani.¹⁴ A „szabálytalan” házaspárok közösségbe való integrálásának szükségességéről szólva Ferenc pápa hangsúlyozta, hogy „ez az integrálás szükséges gyermekeik gondozása és keresztény nevelése szempontjából is, akiket a legfontosabbnak kell tartani”.¹⁵ Ha mindezt a csecsemőkeresztelés megengedettségére alkalmazzuk, akkor világossá válik, hogy Ferenc pápa gondolkodásában a kereszttség még a „szabálytalan” szülők esetében sem elutasítandó, hanem jól elő kell készíteni és be kell illeszteni a családok és az egyház életé-

¹⁰ Vö. FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 279.

¹¹ Vö. SCDF: *Pastoralis actio*, 32–33.

¹² Vö. GRONCHI: *Consulenze e accompagnamento*, 33–41; TREVISAN: *Il battesimo dei bambini*, 138–139.

¹³ FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 291.

¹⁴ Vö. FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 294.

¹⁵ FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 299.

be, ami azonban magának a keresztségnek az elhalasztását is maga után vonhatja, viszont ez soha nem lehet végleges. Ezt az álláspontot az *Amoris laetitia* 305. pontjában és a 351. lábjegyzetében is megtaláljuk,¹⁶ ahol a pápa a megkülönböztetés fontosságáról beszél, amely abban segíthet, hogy az Egyház segítségével új utakat találjunk az Istennek való válaszadásra, valamint a kegyelemben és szeretetben való növekedésre.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a „szabálytalan” szülők helyzetében a *Pastoralis actio* két alapelve érvényesül; ebben az esetben viszont nehezebb a második alapelve az elsőnek alárendelni, mert nagy a bizonytalanság a katolikus nevelés garanciáit illetően. Következésképpen még a fent említett esetben sem szabadna azonnali elutasításra vagy automatikus elhalasztásra gondolni, bár az elhalasztás lehetősége ebben a helyzetben minden bizonnyal sokkal gyakoribb, mint például a hitüket élő szülők esetében. Természetesen itt is a lelkipásztoroknak kell valódi ítélőképességgel és bölcsességgel cselekedniük, esetről esetre értékelve a helyzetet.

3. Egyéb mai nehéz helyzetek

Napjaink nehéz helyzeteit is nevezhetjük „szabálytalannak”, főként azért, mert az érintett párok olyan életet élnek, amely nincs összhangban a kereszteni erkölcsökkel. Azonban reálisan fel kell ismernünk azt is, hogy ez a jelenség egyre gyakoribb a mai lelkipásztori valóságunkban.¹⁷

¹⁶ Vö. KASPER: *Il messaggio di „Amoris laetitia”, 3–73; PORRECA: Eucaristia e divorziati risposati, 7–91.*

¹⁷ Vö. ORTIZ GRACIA: *El bautismo, 169.*

A mai nehéz helyzetek közé tartoznak azok a szülők is, akik *nem hívők, talán ateisták vagy ellenségesek a kereszténységgel szemben*, de mégis kérik gyermekük megkeresztelését. Ezen szülők helyzete – a katolikus nevelés garanciáit biztosítva – véleményem szerint a hitetlen és csak alkalmanként gyakorló szülők helyzetéhez hasonlítható.¹⁸

A másik nehéz élethelyzet a nem heteroszexuális élettársi kapcsolatban élők és/vagy az LMBT közösséghez tartozók kérdése.¹⁹ A homoszexuális hajlamokkal rendelkező személyekkel kapcsolatban a Katolikus Egyház Katekizmusa kimondja, hogy a homoszexualitás pszichés eredete továbbra is megmagyarázhatatlan. A Szentírásból kiindulva a Katekizmus a homoszexuális kapcsolatokat súlyos erkölcstelenségnek, a homoszexuális aktusokat pedig eredendően rendellenesnek tartja, mivel a szexuális aktusból kizárják az élet ajándékát, és ezzel ellentétesek a természetjoggal.²⁰

A Katekizmus azt is kimondja, hogy a homoszexuális hajlamokkal rendelkező személyeket tisztelettel, együttérzéssel, szelídséggel kell elfogadni; kerülni kell a diszkrimináció minden formáját. A homoszexuális hajlamokkal rendelkező emberek arra kapnak meghívást, hogy „valóítsák meg életükben Isten akaratát, és amennyiben keresztények, egyesítsék az Úr

¹⁸ Vö. CASPANI: *Rinascere dall’acqua e dallo spirito, 236–237; BAKÓ: A gyermekkeresztység megengedettségi feltételei, 247–257.*

¹⁹ Az LMBT betűszó a nemzetközi szóhasználatban elterjedt LGBT magyar fordítása, jelentése: Leszbikusok, Melegek, Biszexuálisok és Transzneműek. Az elnevezés ezen szexuális és nemi rétegek összefoglaló megjelölésére használatos. Vannak, akik a teljes LMBT közösségre hivatkozva az LMBTQ+ betűszót használják, mert egyszerűbb és gyorsabb, mint felsorolni az összes szexuális és nemi réteget jelölő betűjelet. Vö. MEEZAN – MARTIN: *Handbook of Research, 13–29.*

²⁰ Vö. KEK 2357.

keresztáldozatával az állapotukból adódó esetleges nehézségeket” (KEK 2358).

Látjuk tehát, hogy az egyház, bár nem tudja elfogadni párként az azonos neműeket, mégis megértést és elfogadást tanúsít irántuk a keresztény közösségeken belül.²¹ Ezt a hozzáállást a *Hittani Kongregációnak a katolikus egyház püspökeihez intézett, a homoszexuális személyek lelkipásztori gondozásáról szóló levelében* is megfigyelhetjük.²² Ugyanebből a levélből világosan kiderül, hogy az egyházra nem lehet nyomást gyakorolni a különböző LMFT szervezetek részéről, hogy elfogadja a homoszexuális életformát, mintha az nem lenne rendellenes, illetve hogy törvényesítse a homoszexuális aktusokat.²³ Azt sem szabad elfelejteni, hogy az egyház elutasít minden olyan nyomásgyakorlást, amely a homoszexuálisok közötti (polgári) köteleket a házassággal tenné egyenrangúvá.²⁴ Ezt az elvet hangsúlyozza az *Amoris laetitia* is:

²¹ Hogy csak egy példát említsek, 2020. szeptember 16-án, amikor Ferenc pápa LMFT-gyermekeket nevelő szülők egy csoportját fogadta, a következőket mondta nekik: „A pápa úgy szereti a gyermekeiteket, ahogy vannak. És az egyház is szereti őket.” Lásd még: FERENC PÁPA: *AMORIS LAETITIA*, 250.

²² SCDF: *Homosexualitatis problema*, 543–554. Vö. még: SCDF: *Alcune considerazioni*, 1–16; KEK 2359.

²³ „Hodie tamen magis magisque augescit eorum numerus qui, etiam intra Ecclesiae saepa, vehementissimis pressuris eam conantur adducere ad condicionem homosexualitatis admittendam quasi inordinata non sit, et ad actus homosexuales legitimos declarandos. Qui intra ambitum communitatis fidei in hanc partem premunt, saepe arcto ligamine coniunguntur cum iis qui extra illam operantur.” (SCDF: *Homosexualitatis problema*, 8).

²⁴ „La Chiesa insegna che il rispetto verso le persone omosessuali non può portare in nessun modo all’approvazione del comportamento omosessuale oppure al riconoscimento legale delle unioni omosessuali. Il bene comune esige che le leggi riconoscano, favoriscano e proteggano l’unione matrimoniale come base della famiglia, cellula primaria della società. Riconoscere legalmente le unioni omosessuali oppure equipa-

Azon törekvésekkel kapcsolatban, melyek a házassággal egyenlővé akarják tenni a homoszexuális személyek közötti kapcsolatokat, nincs semmi alapja annak, hogy hasonlóságokat vagy akár csak távoli analógiákat lehetne megállapítani az egyneműek együttélése és Istennek a házasságra és a családra vonatkozó terve között; az pedig elfogadhatatlan, hogy „a helyi egyházakra ebben a témában nyomást gyakoroljanak, és hogy a nemzetközi szervezetek a szegény országoknak nyújtandó pénzügyi segítséget olyan törvények bevezetéséhez kössék, melyek intézményesítik az azonos nemű személyek közötti „házasságot”.²⁵

A helyzet összetettségét szem előtt tartva fel kell tennünk a kérdést: van-e megalapozott remény a gyermek keresztény nevelésére, ha a kereszttség szentségét homoszexuális pár és/vagy az LMFT közösséghez tartozó pár kéri? Ilyen esetekben mi legyen a párokat fogadó pap körülmények megítélése?

Először is, nem szabad elfelejtenünk, hogy ezt a kérdést az egyetemes kánonjog nem szabályozza kifejezetten. A CIC/1983 19. kánonja szerint²⁶ ezekben az esetekben a megoldást az általános jogelvekben kell keresni. Mivel a gyermek szülei vagy gyámjai olyan kapcsolatban élnek, amelyet az egyház nem ismer el érvényes házasságként, a hasonló esetekben kiadott szabályok segítségünkre lehetnek a megkülönböztetésnél. E gyer-

---

rarle al matrimonio, significherebbe non soltanto approvare un comportamento deviante, con la conseguenza di renderlo un modello nella società attuale, ma anche offuscare valori fondamentali che appartengono al patrimonio comune dell’umanità. La Chiesa non può non difendere tali valori, per il bene degli uomini e di tutta la società.” (SCDF: *Considerazioni*, 11).

²⁵ FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 251.

²⁶ „Si certa de re desit expressum legis sive universalis sive particularis praescriptum aut consuetudo, causa, nisi sit poenalis, dirimenda est attentis legibus latis in similibus, generalibus iuris principiis cum aequitate canonica servatis, iurisprudentia et praxi Curiae Romanae, communi constantique doctorum sententia.” (CIC/1983, 19. kán.).

mekek keresztelésére ugyanazok a szabályok vonatkoznak,²⁷ mint amiket az élettársi kapcsolatban élő, elvált vagy (újra)házasodott szülők gyermekeinek keresztelésénél alkalmazunk, akik csak polgári házasságban élnek. A homoszexuális (LMBT) kapcsolatok és a fentebb látott „szabálytalan” helyzetek közötti hasonlóság nem az LMBT-kapcsolatoknak a házassággal való egyenlővé tételéből vagy egyenértékűvé tételéből fakad; ez abban áll, hogy a szóban forgó személyek objektíve szabálytalan helyzetben élnek együtt, és közösen nevelnek gyermeket.²⁸

Az utóbbi években egyre gyakoribbá vált a nyugati országokban, hogy homoszexuális (LMBT) párok kérik gyermekük keresztelését.²⁹ 2006. november 14-én az Egyesült Államok Katolikus Püspöki Konferenciája (USCCB³⁰) iránymutatásokat tett közzé a homoszexuális hajlamú személyek lelkipásztori gondozásáról: *Ministry to Persons with a Homosexual Inclination: Guidelines for Pastoral Care (A homoszexuális hajlamú személyek lelki gondozása: Lelkipásztori iránymutatás)*.³¹

Az Egyesült Államok Katolikus Püspöki Konferenciájának dokumentuma egy átfogó iránymutatást nyújt a homoszexuális hajlamú személyek lelkipásztori gondozásáról, amely uta-

²⁷ Vö. SCDF: *Pastoralis actio*, 30–33, FERENC PÁPA, *Amoris laetitia*, 78.

²⁸ Vö. JAKUBIAK: *The Founded Hope*, 499; SCDF: *Considerazioni*, 11; FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 251.

²⁹ Matías Gómez keresztelésére például 2019. július 13-án került sor Medellin városában, Kolumbiában. A gyermeket egy azonos nemű pár, Manuela és Luisa Fernanda Gómez neveli, akik a kolumbiai törvények szerint polgári házasságban élnek. Ez az eset vitát váltott ki Kolumbiában, miután a plébános kiállított egy keresztelési bizonyítványt, amely szerint a gyermeknek két anyja van. Vö. „Baptismal record for same-sex couples causes controversy in Colombia”, <https://www.catholicworldreport.com/2019/07/25/baptismal-record-for-same-sex-couples-causes-controversy-in-colombia/> (2022. 06. 14).

³⁰ United States Conference of Catholic Bishops.

³¹ Vö. USCCB: *Ministry*, 1–26.

lást tartalmaz az ilyen párok által felnevelt gyermek megkeresztelésére is:

Az azonos nemű párok gondozásában lévő gyermekek megkeresztelése komoly lelkipásztori problémát jelent. Mindazonáltal az Egyház nem tagadja meg a kereszttség szentségét ezektől a gyermekektől, de megalapozott reménynek kell lennie arra, hogy a gyermekek katolikus vallásban nevelkednek. Azokban az esetekben, ahol a keresztelés megengedett, a lelkipásztoroknak körültekintően kell mérlegelniük a keresztelési szertartás előkészítése során. A keresztelési jegyzőkönyv elkészítésekor különbséget kell tenni a természetes szülők és az örökbefogadó szülők között (saját fordítás).³²

Mielőtt ezekre a következtetésekre jutna, az Egyesült Államok Katolikus Püspöki Konferenciája világossá teszi, hogy az egyház nem támogatja az úgynevezett azonos neműek „házasságát”, beleértve a polgári házasságot is, amely gyakran a tényleges házasság látszatát kelti. Az egyházi személyek nem áldhatják meg ezeket az kapcsolatokat, és nem támogathatják azokat semmilyen módon, sem közvetlenül, sem közvetve. Hasonlóképpen, az egyház nem támogathatja, hogy azonos nemű párok gyermekeket fogadhassanak örökbe, mivel az azonos neműek kapcsolata ellentétes az isteni tervvel.³³ Ezek a felte-

³² „Baptism of children in the care of same-sex couples presents a serious pastoral concern. Nevertheless, the Church does not refuse the Sacrament of Baptism to these children, but there must be a well founded hope that the children will be brought up in the Catholic religion. In those cases where Baptism is permitted, pastoral ministers should exercise prudential judgment when preparing baptismal ceremonies. Also, in preparing the baptismal record, a distinction should be made between natural parents and adoptive parents.” (USCCB: *Ministry*, 21.

³³ „The Church does not support so-called same-sex “marriages” or any semblance thereof, including civil unions that give the appearance of a marriage. Church ministers may not bless such unions or promote

vések azt mutatják, hogy a *spes fundata* döntő szerepet játszik ezekben az esetekben, amely nélkül egyszerűen nem lehet a keresztséget kiszolgáltatni. Ami a keresztségnek a keresztelési könyvbe való bejegyzését illeti, a konferencia a 877. kán. 3. §-ára, valamint egy 2000. október 20-án kelt kiegészítő normára hivatkozik.³⁴

P. Lopez-Gallo, a Vancouveri Főegyházmegye (Kanada) korábbi bírósági helynöke 2008-ban előadást tartott a Kanadai Kánonjogi Társaság (*The Canadian Canon Law Society*) 43. éves kongresszusán, melynek címe: *Towards a Diocesan, Provincial, or National Policy regarding the Baptism of Infants of Same-Sex Couples (Egy egyházmegyei, tartományi vagy nemzeti irányelv az azonos nemű párok gyermekeinek keresztelésével kapcsolatban)*.³⁵ Lopez-Gallo szerint kétséges, hogy egy ilyen irányultságú pár, sajátos életmódját szem előtt tartva, képes-e biztosítani a megalapozott reményt a gyermek katolikus nevelésére, ezért a párnak a keresztség előtt *bizonyítania kell*, hogy reális remény van arra, hogy a gyermeket a katolikus hitben fogják nevelni.³⁶ Lopez-Gallo azt is megjegyzi, hogy az azonos nemű párok polgári

---

them in any way, directly or indirectly. Similarly, the Church does not support the adoption of children by same-sex couples since homosexual unions are contrary to the divine plan." (USCCB: Ministry, 20–21).

³⁴ Vö. USCCB: Canon 877, §3 – Recording the Baptism of Adopted Children, 1.

³⁵ Vö. LOPEZ-GALLO: *Towards a Diocesan, Provincial, or National Policy*, 1–10.

³⁶ „Firstly, it is quite possible that they are not the natural parents of the child (even though they might be taking the place of the natural parents), and, secondly, in view of their lifestyle it is most difficult to imagine how they could offer a *spes fundata* that the child will be brought up as a Catholic. Same-sex couples who request for the baptism of their ‘child’ are not asking at the appropriate time, are not properly disposed and are required by the law to first demonstrate a realistic hope that the child will be brought up in the Catholic religion”. (LOPEZ-GALLO: *Towards a Diocesan, Provincial, or National Policy*, 3).

egybekelése várhatóan botrányt vagy megdöbbenést fog okozni a plébániai közösségekben, hiszen az egyház tanítása szerint külön kellene válniuk. Emellett emlékeztet arra is, hogy az egyház mindig is az azonos nemű szülők általi örökbefogadás ellen volt.

Lopez-Gallo számára további aggodalomra ad okot egy 2007. januári ontariói fellebbviteli bírósági ítélet, amely három személyt ismert el egy öt éves gyermek szüleinek: két lesbikus nőt, akikkel a gyermek együtt él (akik közül az egyik egyben a biológiai anya is), valamint a biológiai apát, aki a gyermek születéséhez a spermáját adományozta.³⁷ Nem hagyhatjuk figyelmen kívül annak lehetőségét sem, hogy bizonyos esetekben egy homoszexuális pár gyermekének megkeresztelése csak reklámfogás, amely által sokan a homoszexuális, illetve LMBT-világra szeretnék irányítani a figyelmet, és azt a véleményt szeretnék megerősíteni, hogy az egyház álláspontja egyre inkább alkalmazkodik a homoszexuális párok követeléseire.³⁸

Lopez-Gallo szerint a katolikus nevelés megalapozott reményének erkölcsi biztonsága érdekében a legkézenfekvőbb kritérium az lenne, ha a pár különválna, ami az adott körülmények között nem igazán tűnik reálisnak. Egy másik garancia lehetne egy olyan felelős személy jelenléte, aki a gyermeket minden hitbéli kérdésben eligazítja, de azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a gyermekek általában inkább a példából, mint a szavakból tanulnak. Lopez-Gallo szerint mindenképp szükséges lenne, hogy minden egyházmegye, egyházi tartomány vagy püspöki konferencia világos irányelveket dolgozzon ki az azonos nemű párok gyermekeinek keresztelésére vonatkozóan.³⁹

---

³⁷ Vö. LOPEZ-GALLO: *Towards a Diocesan, Provincial, or National Policy*, 5; vö. Court of Appeal for Ontario, 2 January 2007, Docket C39998.

³⁸ Vö. LOPEZ-GALLO: *Towards a Diocesan, Provincial, or National Policy*, 7.

³⁹ Vö. LOPEZ-GALLO: *Towards a Diocesan, Provincial, or National Policy*, 9.

Az alábbiakban felsorolom azt a Lopez-Gallo által összeállított kilenc pontot, amely az azonos nemű pároknak szóló irányelvek alapjául szolgálhat:

1. Miután megállapította a gyermek jövőbeli katolikus nevelésének valóság tartalmát, a plébánosnak magának (és nem más személynek) kell személyesen találkoznia a szülőkkel. Egy egyszerű telefonbeszélgetés nem elegendő. Enélkül félreértés történhet a szentséget kérők valódi szándékának megállapításában.
2. Ha nyilvánvaló, hogy a szülők nyíltan és aktívan támogatják a homoszexuális vagy legális örökbefogadási jogokat, az óvatosság azt követeli, hogy a keresztelést halasszák el.
3. Ha azonban a hit erős gyakorlásáról megbizonyosodik – a jelenlegi helyzetük által megengedett határokon belül –, és ha a tágabb családtagokról ismert, hogy szilárd katolikusok, akkor a valós remény sokkal inkább megalapozott.
4. A körülményektől függően a plébánosnak fel kell készítenie a szülőket a megfelelő elhatározásra, nem kizárva a homoszexuális életmód esetleges abbahagyását.
5. A keresztszülőket megfelelően fel kell világosítani a gyermek megígért katolikus nevelésében betöltött szerepük fontosságáról.
6. A szülőknek hivatalosan meg kell ígérniük, hogy elősegítik a gyermek katolikus nevelését.
7. A szentséget nem szabad a vasárnapi szentmise alatt, sem más megkeresztelendő gyermekek jelenlétében ünnepelni.

8. A gyermek anyja(i) hivatalos megáldására nem kerülne sor, jóllehet a Szentszék jóváhagyásával megfelelő imát lehetne mondani a gyermek katolikus neveléséért felelős személyekért.
9. A 877. kánon a keresztség bejegyzésére vonatkozó normáit megfelelően be kell tartani (saját fordítás).⁴⁰

Helyénvaló, hogy megnézzük a Hittani Kongregáció (SCDF) válaszát az afrikai Dapaong püspökének a nem katolikus szülők gyermekeinek keresztelésével kapcsolatban.⁴¹ Habár ez egy 1970-es, azaz a CIC/1983 előtti dokumentum, mégis a Szentszék hivatalos véleményét találjuk benne, amely hasznos lehet a fent említett nehezebb helyzetekben.

⁴⁰ „1. After determining the reality of a child’s future Catholic upbringing, the parish priest himself (and not any other person) is to have a face-to-face meeting with the parents. A mere telephone conversation would not be sufficient. Otherwise, there could be miscommunication in determining the true intentions of those who seek the sacrament. 2. If it is obvious that the parents are patently and actively promoting homosexual or legal adoption rights, prudence would demand that baptism be deferred. 3. If, however, there is evidence of a strong practice of the faith – to the limits allowed by their present situation – and if the extended family members are known to be strong Catholics, then the realistic hope becomes more attainable. 4. Depending on the circumstances, parish priests should prepare the parents for a proper disposition, not excluding the eventual cessation of the homosexual lifestyle. 5. The godparents should be duly instructed on the importance of their roles in the promised Catholic upbringing of the child. 6. The parents must formally promise to facilitate the Catholic education of the child. 7. The sacrament should not be celebrated during Sunday Mass, nor in the presence of other children to be baptised. 8. There would be no formal blessing of the mother(s) of the child, although an appropriate prayer could be offered for those responsible for the Catholic education of the child upon the approval of the Holy See. 9. The norms of canon 877 on registration of the baptism will be duly observed”. (LOPEZ-GALLO: Towards a Diocesan, Provincial, or National Policy, 10).

⁴¹ Vö. SCDF: Responsio, 69–70.

A Hittani Kongregáció kifejti, hogy a „szabálytalan keresztény” kifejezés a *poligám keresztényekre, az élettársi kapcsolatban élő házaspárokra, a hitüket elhagyó törvényes házastársakra, vagy azokra vonatkozik, akik csak társadalmi kényelemből kérik a gyermekük megkeresztelését*. A Kongregáció válasza szerint ezekben az esetekben a lelkipásztorok kötelesek:

1. Tudatosítani a szülőkben felelősségük fontosságát;
2. Értékelni a gyermek katolikus nevelésére vonatkozó garanciák elégséges voltát, melyet a család valamely tagja, a keresztapa vagy keresztanya, vagy a hívők közössége biztosít;
3. Ha a lelkipásztor úgy ítéli meg, hogy a feltételek teljesülnek, a keresztséget ki lehet szolgáltatni, és a gyermeket az egyház hitében meg lehet keresztelni;
4. Ha a feltételek nem teljesülnek, a szülőknek fel lehet ajánlani, hogy a gyermeket egy későbbi keresztelési időpontra jegyeztessék be, és folytassák a lelkipásztori kapcsolattartást a keresztelés előkészítésének érdekében (saját fordítás).⁴²

⁴² „1. Rendere consapevole i genitori delle loro responsabilità, 2. Dare una valutazione sulla sufficienza delle garanzie relative all'educazione cattolica del bambino, garanzie date da qualche membro della famiglia, o dal padrino o dalla madrina, o dalla comunità dei fedeli; 3. Se il pastore ritiene che le condizioni siano soddisfatte, il battesimo si può amministrare ed il bambino verrà battezzato nella fede della Chiesa; 4. Se le condizioni non vengono soddisfatte, su può offrire ai genitori l'opportunità di iscrivere il bambino al battesimo in una data successiva e di continuare i contatti pastorali per preparare la ricezione del battesimo”. (SCDF: Responsio, 69-70); JAKUBIAK: The Founded Hope, 500.

A Törvényszövegek Pápai Tanácsa egy 2017. június 28-án kelt levélre válaszolva, amelyben véleményt kértek két nem katolikus keresztelési tanúként való elfogadásáról, valamint az azonos nemű és az úgynevezett „transznemű” személyeknek a gyermek szüleiként való feltüntetéséről a keresztelési anyakönyvben, ugyanezen év november 15-én iránymutatással szolgált.

A nem katolikus keresztelési tanúk elfogadásával kapcsolatban a Pápai Tanács a 874. kán. 2. §-ára hivatkozva jelezte, hogy nem katolikus keresztelt személy csak katolikus kereszt-szülővel együtt fogadható el keresztelési tanúként. Ebben az értelemben, tekintettel a keresztszülő különleges szerepére, a két nem katolikus keresztelt személy csak akkor fogadható el a keresztség tanújaként, ha legalább az egyik keresztszülő katolikus.

A Pápai Tanács felhívja a figyelmet arra, hogy a jelenlegi Törvénykönyvben nincs külön törvény az azonos nemű párok vagy „transznemű személyek” szülőként való bejegyzéséről a keresztelési anyakönyvbe. A 877. kánon által használt „szülő” kifejezés egyértelműen az apára és az anyára, a házasság szentségében egyesült férfira és nőre vonatkozik, még az örökbefogadott gyermekek esetében is. A 877. kánon szerint a plébános köteles a keresztelési anyakönyvbe bejegyezni az apa és a vér szerinti vagy örökbefogadó anya (férfi és nő), illetve a hajadon anya (nő) nevét, valamint az apa (férfi) nevét, ha apaságát közokirat bizonyítja. A Pápai Tanács szerint a homoszexuális partnerek vagy „transznemű személyek” szülőként való bejegyzése ellentétes a fent említett kánonnal és az egyház házasságról szóló tanításával. Ha az egyik élettárs a gyermek apja vagy vér szerinti anyja, ezt a nyilvántartásban fel kell tüntetni; a másik élettársat viszont nem lehet feltüntetni. A Törvényszövegek Pápai Tanácsának útmutatásai

szerint tehát nem lehet a keresztelési anyakönyvbe bejegyezni két anyát vagy két apát, vagy olyan „transznemű apát”, akinek a biológiai neme nő, vagy olyan „transznemű anyát”, akinek a biológiai neme férfi.⁴³

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a homoszexuális/LMBT-szülők esetében és minden más nehéz helyzetben a *Pastoralis actio* két alapelvének alkalmazásakor nagyon nehéz a második elvet az elsőnek alárendelni, mivel a pár erkölcsi magatartása és a kért szentség között erős ellentmondás van. Véleményem szerint e szülők esetében a keresztelés elhalasztása nagyon valószínű, de a szentséget sem szabad első körben megtagadni ezekben a „szabálytalan” esetekben sem, de szinte kívánatosná válik a halasztás, hogy a párt fogadó lelkipásztor jól megismerhesse őket, és így körültekintően ítélezhessen a gyermek katolikus nevelésére vonatkozó garanciák elégséges voltáról. Ez szükségszerűen megkülönböztető tisztánlátást és körültekintést feltételez a lelkipásztor részéről, akinek – amint már említettem – minden egyes esetet külön-külön kell értékelnie.

4. Konklúzió: egy differenciált keresztelési gyakorlat felé?

Mint láthattuk, a fenti helyzetek egyikében sincs olyan általános szabály, amely minden esetre különbségtétel nélkül alkalmazható lenne. Ezért nem beszélhetünk automatizmusról a keresztség kiszolgáltatásával vagy pedig elhalasztásával/elutasításával kapcsolatban.

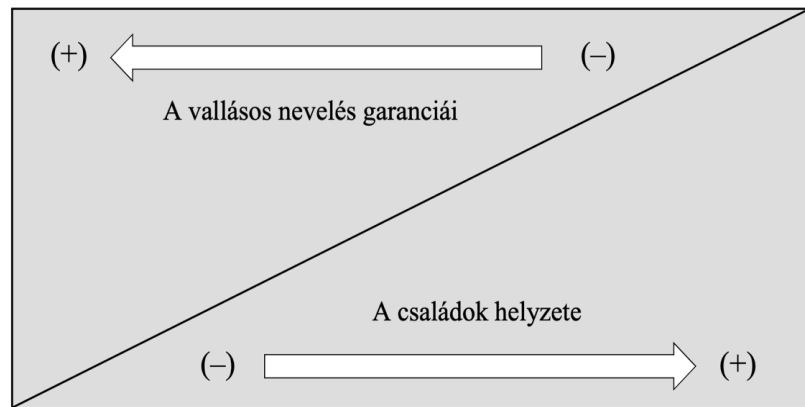
⁴³ Vö. PCLT, Prot. N. 15986/2017, 1.

- A *szabálytalan helyzetekben* a hitre való nevelés garanciái fontosabb szerepet kapnak, így nehezebbé válik a *Pastoralis actio* két alapelvének alkalmazása. Ezekben az esetekben szükség lehet a keresztség elhalasztására, de ez nem jelenti a szentség teljes elutasítását.⁴⁴ Ezekben az esetekben egyre fontosabbá válik a szülők, keresztszülők vagy a plébániai közösségből származó, a szükséges támogatást felajánló személyek kísérése.
- A *mai egyéb nehéz helyzetek* (homoszexuális/LMBT-szülők) esetében véleményem szerint a keresztelés elhalasztása nagyon valószínűvé, sőt kívánatosná válik, hogy a lelkipásztor jól megismerhesse a párt és a szentség iránti kérelem mögött álló valódi szándékot.

Láthatjuk, hogy a *Pastoralis actio* két alapelve a fent vizsgált helyzetek mindegyikében alkalmazható; a szabálytalan helyzetekben azonban egyre nehezebbé válik a második alapelv alárendelése az elsőnek. Ilyen körülmények között a katolikus nevelés megalapozott reménye törekenyebbé, következképpen a megengedettségfeltételek tiszteletben tartása is problematikusabbá válik.

Fontos azonban szem előtt tartani, hogy a gyermeknevelési garanciák szerepe fordítottan arányos a családok rendezetlenségével. A garanciák jelenléte a pár helyzetének törekenységével arányosan válik egyre fontosabbá, amint azt az alábbi ábra mutatja:

⁴⁴ Vö. JACOBS: Le baptême des petits enfants, 522–523.

Ezekkel a meglehetősen differenciált, de minden esetben összetett helyzetekkel szemben továbbra is érvényes az, amire Ferenc pápa az *Amoris laetitia*ban emlékeztet: napjainkban a konkrét helyzetek nagy változatossága tapasztalható, ezért nem lehet egy általános, minden esetre érvényes normát adni. Ezért a pápa a *konkrét esetek felelős, személyes és lelkipásztori megkülönböztetésére* szólít fel:

Ha figyelembe vesszük a konkrét helyzetek számtalan változatát, melyekből néhányat fentebb említettünk, érthető, hogy nem szabad elvárni a szinódustól vagy ettől a buzdítástól új, minden esetben alkalmazható kánonjogi természetű általános szabályozást. Csakis az egyes esetek személyes és lelkipásztori megkülönböztetésére buzdító új bátorítás lehetséges, melynek el kell ismernie, hogy a felelősség foka nem minden esetben egyforma, és egy törvény következményeinek vagy hatásainak nem kell mindig azonosnak lenniük. A papok feladata, hogy kísérik az érintett személyeket a megkülönböztetés útján az Egyház tanítása és a püspök útmutatásai szerint.⁴⁵

⁴⁵ Vö. FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 300; lásd még: 293, 295, 296, 298.

A gyermekkeresztség megengedettségének kodifikált normája ezért differenciált keresztelési gyakorlatot követel meg a lelkipásztoroktól, amelynek köszönhetően a papok képesek lesznek megfelelően megkülönböztetni a helyzeteket, minden esetet egyedileg értékelve annak tudatában, hogy nincsenek általános előírások, amelyek minden párra és minden helyzetre érvényesek. Ennek a differenciált gyakorlatnak köszönhetően⁴⁶ a plébánosok lelkipásztori beszélgetéseket tudnak kezdeményezni a szülőkkal, ami lehetővé teszi a lelkipásztor és a párok közötti közelebbi kapcsolatot, hogy újra felfedezzék azokat az elemeket, amelyek elősegíthetik az evangelizációt és a családok emberi és lelki növekedését.⁴⁷

A differenciált keresztelési gyakorlat – amely nem más, mint bölcs és körültekintő lelkipásztori magatartás – nyitva hagyja a kérdést: *mi fog történni a keresztség után?* Erre a kérdésre igen találó és konkrét válaszok léteznek;⁴⁸ ez a válasz, bármennyire is fontos legyen, meghaladja kutatásunk tárgyát, és véleményem szerint a lelkipásztori teológia újabb tanulmányát igényli.

Irodalomjegyzék

- BAKÓ L.: A gyermekkeresztség megengedettség feltételei hívő és hitüket gyakorló, valamint hitüket nem (vagy csak alkalmanként) gyakorló szülők esetében, in *Studia Theologica Transsylvaniensia* 24 (2021) 247–257.
 BUA, P.: *Battesimo e Confermazione*, Brescia 2016.

⁴⁶ Vö. CASPANI: *Per primi i bambini?* 175.

⁴⁷ Vö. FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 293; KASPER: *Glaube und Taufe*, 157.

⁴⁸ Vö. KASPER: *Glaube und Taufe*, 156–157; CASPANI: *Per primi i bambini?* 118–120, 166–179; JACOBS, *Le baptême des petits enfants*, 517–548; CASPANI: *Rinascere dall'acqua e dallo spirito*, 238–242; CELEGHIN: *Considerazioni*, 98–102.

- CASPANI, P.: *Per primi i bambini? Considerazioni teologiche e pastorali sul battesimo degli infanti*, Brescia 2016.
- CASPANI, P.: *Rinascere dall'acqua e dallo spirito. Battesimo e Cresima, sacramenti dell'iniziazione*, Bologna 2009.
- CELEGHIN, A.: Considerazioni a partire dal canone 868 §1, 2° ovvero "Genitori pagani", perché chiedete i sacramenti per i vostri figli? ... volete farne dei "lapsi?", in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* (1996) 76–102.
- DALY, B.: *Canonical Requirements on the Part of Parents in Cases of Infant Baptism*, Ottawa 1986.
- DALY, B.: Canonical Requirements of Parents in Cases of Infant Baptism According to the 1983 Code, in *Studia Canonica* 20 (1986) 409–438.
- FERENC PÁPA: *Amoris laetitia*, 19 mar. 2016, in *AAS* 108 (2016) 311–446.
- GRONCHI, M.: Consulenze e accompagnamento delle famiglie ferite in *Amoris Laetitia*, in *Educatio catholica* 2 (2016) 33–41.
- HOUSSIAU, A.: *Le baptême, entrée dans l'existence chrétienne*, Bruxelles 1983.
- INIESTA, A.: Pastoral del bautismo, in *Pastoral misionera* 4 (1968) 105–109.
- INSERRA, A.: *Ha ancora un senso il battesimo dei bambini?*, Siracusa 1983.
- JACOBS, B.: *Le baptême des petits enfants dans une société déchristianisée: Quelle approche pastorale pour notre époque?* Paris 2019.
- JAKUBIAK, T.: The Founded Hope that an Infant will be brought up in the Catholic Religion as a Condition for Baptism, in *Studia Canonica* 52 (2018) 491–508.
- II. JÁNOS PÁL PÁPA: *Familiaris consortio*, 22 nov. 1981, in *AAS* 74 (1982) 126.
- KASPER, W.: *Il messaggio di „Amoris laetitia”. Una discussione fraterna*, Brescia 2018.
- KASPER, W.: Glaube und Taufe, in W. KASPER (szerk.): *Christsein ohne Entscheidung oder soll die Kirche Kinder Taufen?*, Mainz 1970, 129–159.
- LAURENTIN, A.: Attitudes et tendances pastorales, in *Paroisse et liturgie* 5–6 (1964) 480–96.
- LECUYER, J.: L'Enfant est baptisé dans la foi de l'église, in *Maison-Dieu* 89 (1967) 21–37.
- LINAO, A. L.: The Deferral of Baptism of Children of Unmarried Couples, in *Philippine Canonical Forum* 13 (2011) 279–288.
- MAMBRILLA, L.: El bautismo en un medio no-practicante, in *Revista liturgica argentina* 226 (1967) 289–326.
- MEEZAN, W. – MARTIN, J. I.: *Handbook of Research with Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Populations*, New York 2009.
- O'CONNEL, J.: Baptizing the Children of Lapsed Catholics, in *The Clergy Review* 39 (1954) 539–542.

- ORTIZ GRACIA, W. H.: *El bautismo de los niños en los cánones 867 y 868 del CIC*, Roma 1998.
- PADOIN, G.: *Battezzati in un solo spirito per formare un solo corpo. Teologia del Battesimo e della Confermazione*, Bologna 2008.
- PCLT (PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS): *Prot. N. 15986/2017*, 15 nov. 2017, 1.
- PORRECA, A.: *Eucaristia e divorziati risposati: il grande disegno della piccola nota 351 di Amoris laetitia*, Canterano 2017.
- READ, G.: Unauthorized Baptism, in *Canon Law Society Newsletter* 149 (2007) 54–58.
- REDMOND, R.X.: Infant Baptism: History and Pastoral Problems, in *Theological Studies* 30 (1969) 79–89.
- SARTOR, P.: Il battesimo dei bambini e la crescita spirituale nell'infanzia, http://www.diocesipozzuoli.org/uploads/tinymce/11/donpaolosartor_battesimo.pdf (2022.06.24).
- SCDF (SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI): *Pastoralis actio*, 20 oct. 1980, in *AAS* 72 (1980) 1137–1156.
- SCDF (SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI): *Homosexualitatis problema*, 1. oct. 1986, in *AAS* 79 (1987) 543–554.
- SCDF (SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI): *Alcune considerazioni concernenti la risposta a proposte di legge sulla non discriminazione delle persone omosessuali*, 23 luglio 1992, in *EV* 13, 992–997.
- SCDF (SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI): *Considerazioni circa i progetti di riconoscimento legale delle unioni tra persone omosessuali*, 3 giugno 2003, in *Communicationes* 35 (2003) 214–223.
- SCDF (SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI): *Responsio*, 13 lug. 1970, in *Notitiae* 7 (1971) 69–70.
- TREVISAN, G.: Il battesimo dei bambini, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 4 (1991) 131–140.
- USCCB (United States Conference of Catholic Bishops): *Ministry to Persons with a Homosexual Inclination: Guidelines for Pastoral Care*, <https://www.usccb.org/about/doctrine/publications/upload/ministry-to-personsof-homosexualinclination.pdf>. (2022. 06. 16.)
- USCCB (United States Conference of Catholic Bishops): *Canon 877, §3 – Recording the Baptism of Adopted Children*, <https://www.usccb.org/beliefs-and-teachings/what-we-believe/canon-law/complementary-norms/canon-877-3-reco-rding-the-baptism-of-adopted-children>. (2022. 06. 16.)